

L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA DE LA VALL DE XALÓ (1620-1850)

Rafael Mauri Victoria.
Joaquim Cuevas i Casaña.

1) INTRODUCCIÓ

Les presents línies són un extracte d'un treball quelcom de més extens, fruit de l'estudi de les actes parroquials conservades als Quinqui Libri de l'Arxiu Parroquial de Xaló - LLiber. És per açò una lleugera aportació, a nivell local, al voltant de la demografia històrica valenciana de l'Antic Règim. Tractarem, en la mesura possible, de fer una anàlisi detallada i comparativa de l'antiga població d'aquesta localitat en relació tant amb la seva història com amb l'evolució demogràfica del País Valencià en general. El període que estudiem comprén des del començament dels Quinqui Libri, 1620, fins a 1850, data en arribar a la qual podem donar per conclosa l'Edat Moderna, època que mereix el nostre interès.

Els dos municipis són ubicats a la regió muntanyosa de la nostra comarca, a la vall mitjana del riu Xaló, en un terreny pla, i dominats per la talaia del mont de Bèrnia.

Lloc netament morisc, ja tenim notícies de la seva població al llarg del segle XVI segons dades de diferents veïnats recollides per Lapeyre¹. Malgrat tot aquests recomptes de població tenen grans problemes d'utilització per la seva escassa fiabilitat, i tindrem que esperar fins a 1620 per a poder treballar amb xifres concretes.

En aquestes localitats de població morisca, coneixem d'una precoç rebel·lió dels seus habitants al 1526 arrel del decret de Carles V obligant

els moriscs a batejar-se o emigar. Els de Xaló i d'altres llocs de la Marina es van sublevar, refugiant-se a la serra de Bèrnia a inicis de l'any esmentat, encara que als pocs mesos hagueren d'eixir de la Península a bord de vaixells corsaris.

En 1609, decretada l'expulsió pel Duc de Lerma, els moriscs de la vall encetaren un alçament que es va escampar per tota la comarca de les serres interiors de la Marina; els insurrectes van fer de la vall de Laguar la seva fortalesa, encara que mesos més tard, hagueren de capitular i descendiren cap al litoral on foren embarcats a Dènia i Xàbia amb destí a Orà. Aquesta expulsió deixà despoblades aquestes comunitats, però prompte s'encetaria la repoblació en base, com veurem, a cristians vells Vinguts de Mallorca i Eivissa.

2) CRÍTICA DE FONTS

La realitzarem en base al contrast de dos tipus de fonts:

- Recomptes de població.
- Arxiu Parroquial.

2a) Recomptes de població:

A.-Segle XVI: per aquest segle disposem de les dades de 4 veïnatsges recollides per Lapeyre. Malgrat les problemes que ja coneixem per a

l'utilització d'aquests veïnats, oferim les xifres de Xaló i Llíber:

-Veïnatge de:

-1563: Xaló=69. Llíber=37. Total=106 veïns.

-1572: Xaló=56 veïns.

-1602: Xaló= 124. Llíber=54. Total 178 veïns.

-1609: Xaló+Llíber=190 veïns.

B.- Segle XVII: comptem per aquesta època amb el veïnatge de 1646, recollit per Pérez Puchal i considerat de molt poca fiabilitat ². Comprovarem aquest fet mitjançant la relació població/naiximents del censos posteriors de que disposem per la fórmula:

índex mitja de naiximents = població total.³

Per a 1646 el cens ens dona una xifra total de 132 veïns, -84 per a Xaló i 28 per a Llíber-, que mitjançant el coeficient 4 de conversió veïns/habitants, es converteixen en 428 habitants. Doncs:

$24'1 \times 22'5 = 542'25$. Vegem la nítida diferència que existeix entre els dos resultats, la qual cosa demostra un evident grau d'ocultació.

C. - Segle XVIII: -Cens de Floridablanca (1787). Estudiat per al País Valencià per Castelló Traver ⁴, és considerat com el més fiable per aquesta època. Seguint el mètode d'aquest autor hem corregit les seves xifres de la següent forma: Floridablanca dona per als dos pobles un muntant de 2027 habitants.

Correcció:

786425 782356
2027 x x= 2016 habitants.

(786425 és la xifra donada per Floridablanca per a tot el P.V.)

(782356 és la xifra corregida per Castelló Traver)

A partir d'ara, considerarem aquesta xifra com la vàlida utilitzable cada volta que parlem de dit cens. Amb aquesta quantitat calcularem les taxes de natalitat i mortalitat en aquest mateix any i comprovarem si els resultats es troben compresos als mínims acceptables per a un model demogràfic d'Antig Règim:

\bar{x} naiximents (1782 - 92) = 77'3; Taxa nat.= 77'3/2016= 38'3%.

\bar{x} defuncions (1782- 92) = 54'4; Taxa mort. = 54'4/2016 = 26'9%.

Encara podríem fer el "Test de concordància" ⁵

		Tot.naix.			\bar{x} naix		
Hab.	16 anys	% tot	(1771 -86)	Morts	%	(1782-92)	Tax.Nat
2016	668	33'1	1180	511	43'3	77'3	38'3%.

-Cens de Cavanilles (1794). Malgrat que le conjunt de resultats per el País Valencià tendeix a arrodonir en excés (un 8'5%), els resultats que la rectificació donaria són totalments incoherents, ja que farien disminuir ostensiblement la població des del recompte de 1787. Tanmateix, encara que ens quedem amb les dades sense rectificar, Cavanilles ofereix una xifra de 375 veïns per a Xaló i de 103 per a Llíber, és a dir, 478, que multiplicats pel coeficient 4 dona una població de 1912 habitants. Açò vol dir que en 1787 hauria més població que en 1794, cosa totalment allunyada de la realitat a la vista de les dades anuals dels registres parroquials. Per tot açò aquest cens comptarà amb totes les nostres reserves a l'hora d'ésser emprat. Presentem en aquestes condicions les taxes calculades a partir de les seves xifres. ⁶

\bar{x} naiximents (1789 - 99) = 79'9 ; Taxa nat. = 79'9/1912 = 41'78%

\bar{x} defuncions (1789 - 99) = 61,4; Tax. mort. = 61,4/1912=32,11%

D.- Segle XIX: Comptem per aquest període amb el Diccionari de Madoz de 1845. Generalment es prenen els seus resultats com a erronis per defecte en un 18%.⁷ En base a aquesta xifra el corregim del mode següent. Madoz dona per a

¹ LAPEYRE, (1986).

² PÉREZ PUCHAL, (1972).

³ Segons el mètode d'Henry, (1983), calculada la relació entre el número d'habitants i el de naixements, és possible aplicar els índex resultants a períodes posteriors, multiplicant-los per la mitja de naixements. Dits índex han de mantenir-se entre 25 i 30. Al nostre, el índex han de mantenir-se entre 25 i 30. Al nostre cas, el índex final correspon a la mitja aritmètica dels censos de Floridablanca, Cavanilles i Madoz.

⁴ CASTELLÓ TRAYER, (1978).

⁵ PÉREZ GARCÍA, (1979).

⁶ Les xifres tan altes estan donades pel baix volum de població global que ofereix CAVANILLES.

Església Parroquial de Xaló a finals del segle XIX

Xaló 2.276 habitants i 543 per a Llíber, que ofereix un total de 2.819.

100- 2.819

18- x

$\bar{x}=507$; $2.819+507=3.326$ habitants.

Les taxes resultants serien:

\bar{x} naiximents (1840-50) = 147,4; Tax. nat. = $147,4/3.326=44,3\%$

\bar{x} defuncions (1840-50) = 80; Tax. mort. = $80/3.326 = 24\%$.

2b) Arxiu parroquial:

Iniciats els Quinque Libri en 1620, només ofereixen llacunes puntuals al segle XVII, continuant sense cap buit fins als nostres dies. En alguna ocasió les llacunes han estat superades mitjançant els llibres racionals. El registre de les actes va millorant notablement amb el temps, responent a les exigències palesades en les visites pastorals. Així també podem significar que després de 1707, encara que lentament, el català, llengua oficial dels Quinque Libri, va essent substituït pel castellà.

La fiabilitat de l'arxiu es palesa mitjançant la "relació de masculinitat" als bateigs, que es manté al voltant de 100:

	V	F	Total	Relació
1620 - 1649	308	314	622	98
1650 - 1699	689	678	1367	101'6
1700 - 1749	1181	1220	2401	96'8
1750 - 1799	1878	1796	3674	104'5
1800 - 1850	3018	2775	5793	108'7

3) EVOLUCIÓ GENERAL DE LA POBLACIÓ

Abans de començar l'anàlisi evolutiva de la població en base a les seves tres variables fonamentals, volem deixar assentada una sèrie de qüestions bàsiques a l'hora d'afrontar les xifres oferides i les seves corresponents valoracions. Xaló i Llíber fóren núclis de població morisca, i per tant, la seva evolució demogràfica al segle XVII troba a la data de 1609 una fita fonamental. Indubtablement, per a comprendre i avaluar el fenomen de l'expulsió, i per damunt de tot, el procés de recuperació posterior, resulten imprescindibles les dades serials de les acaballes del segle XVI i inicis del XVII. No és aquest el nostre cas i sense les dites dades les corbes s'inicien al punt més baix de tota la sèrie, distorsionant per excés tots els períodes de creixement posterior. En alguna mesura, les dades del segle XVI haurien compensat la visió i comprensió de la recuperació de la segona meitat del segle XVII.

3a) El segle 1620 - 1710:

El tret més característic de l'evolució demogràfica de la vall de Xaló al llarg d'aquest segle és la fortíssima recuperació de la seva segona meitat.

La dita represa determina que el saldo final per al període analitzat s'ubique al 105'7%, xifra molt elevada per a un segle XVII tingut, fins fa molt poc, com a d'estancamet poblacional.

Com ja diguerem, les nostres sèries s'inicien a la dècada de 1620, punt més baix de totes elles. Ens manquen les dades per a finals del segle XVI. Ha de tenir-se en compte que els núclis d'antic poblament morisc, després del cubell de mitjans del segle XVII "desarrollaron un avance conti-

nuado que les lleva a igualar sus índices con los de población de cristianos viejos al final del periodo estudiado (1710 - 19)"⁹.

Com assenyalen Pérez i Ardit. El nostre cas exemplifica perfectament aquesta teoria.

-1620 - 52: Època de crisi.

La tendència negativa d'aquesta fase s'evidencia en les tres variables: caiguda dels naiximents, progressiu augment de la mortalitat, i caiguda dels matrimonis, encetada ja en el moment mateix de l'inici de les sèries. Indubtablement, allò més característic del període és la gravetat de les seves

les seves crisis de mortalitat ("una de las etapas mas negras de nuestro pasado histórico", segons Badénes i Bernat¹⁰ amb puntes importants en 1630, 1637 i 1651.

- 1653 - 1710: Forta recuperació.

Després de tocar fons en 1652, darrer any de l'etapa pestilenta de mitjans de segle, la població de la vall inicia aviat una ràpida recuperació.

El creixement d'aquests cinquanta anys està xifrat en un 87'8%, amb una taxa de creixement anual acumulatiu del 12'69%. Amb açò resta igualment demostrat que el creixement del segle XVIII té els seus arrels en la segona meitat de la centúria anterior, adquirint la forma d'un procés continuat sense esclatxos tot just. (A la nostra parròquia, la Guerra de Successió no pareix haver afectat decisivament a la població, encara que és cert que les dades de mortalitat ens apareixen com a molt poc fiables)

Més important ens sembla reflectir el fet que siga la nupcialitat el motor del redreçament demogràfic d'aquesta segona meitat. Com es veu a la gràfica de mitjanes mòvils superposades, la corba de matrimonis toca fons en 1651, iniciant després d'eixa data, i amb anterioritat al dels naiximents, un procés ascendent per damunt del qual s'assenta l'enlairament de la població. A més a més, considerem que la seva acció benèfica es superposa als efectes negatius d'un patró nupcial caracteritzat per l'alt percentatge de segones noces.

Una volta establits els dos períodes bàsics que divideixen el segle, passem a analitzar les causes demogràfiques que haurien modelat la

⁷ PÉREZ GARCÍA i ARDIT LUCA, (1988).

⁸ PÉREZ GARCÍA i ARDIT LUCA, (1988).

⁹ BERNAT i BADENES, (1988).

¹⁰ SANCHO, R. (1987).

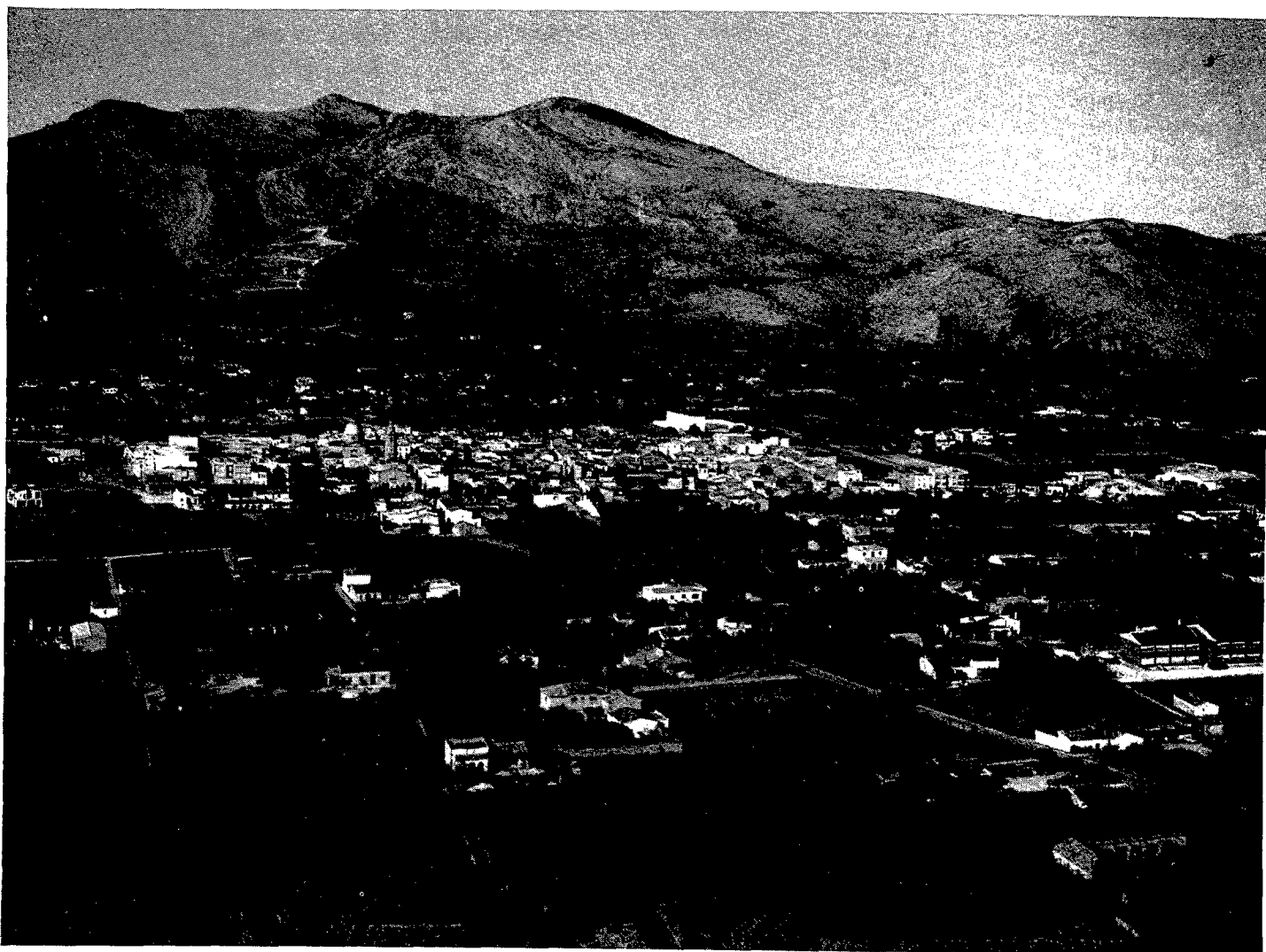
seva evolució. Ardit i Pérez en parlar de les limitacions del creixement del segle XVII, apunten dos factors bàsics:

- 1. La importància de les crisis de mortalitat, més intenses a la primera que a la segona meitat del segle. En el nostre cas, juntament amb els problemes de la dècada de 1630, les pestes de 1646 - 50, apareixen també especialment conflictives la segona part, entre 1675 i 1690. Malgrat això, si a la primera fase natalitat i mortalitat presenten evolucions contraposades, no succeirà el mateix a la segona, en la que la mortalitat es limita a descriure una corba paral·lela a la dels naiximents, possibi-

litant així el creixement de la població. En tot el període la mortalitat tan sols hauria superat l'índex dels naiximents en 1651, 1694, i de forma menys nítida en 1668 i la dècada de 1630.

- 2. La inestabilitat dels matrimonis: per a apropar-nos a aquest fonament, bàsic per la seva relació amb la fecunditat, hem trobat els percentatges de segones noccs, demostrant-se un fet clar:

-el percentatge de segones noccs és més elevat a la segona meitat que a la primera (a l'etapa 1620 - 1649 en representa un 12'5%; entre 1650 - 1709 és del 24'5%), fenomen que es

Vista Vall de Xaló

podria explicar per la immigració.

En conclusió, sols una fortíssima alça dels matrimonis, i per consegüent de la natalitat, base del creixement de la producció agrícola, pot justificar un creixement tant fort junt a patrons nupcials com els que hem definit.

Abans de finalitzar l'anàlisi d'aquest segle, volem comentar el deficient registre parroquial durant la dècada de 1700 - 1709, la qual cosa ens ha impedit d'efectuar un estudi de la influència de la guerra de Successió a la Vall. La corba més sospitosa és la de la mortalitat, que tot just no demostra un augment significatiu, essent, per exemple, la mortalitat d'albats tans sols un 19'5% del total de nascuts, xifra inacceptable per una demografia d'Antic Règim, màxim si aquesta està travessant un període crític.

En la nostra opinió, i aquesta és l'única apreciació que podem fer-ne al voltant del decenni, els efectes negatius de la guerra afectaren una conjuntura problemàtica. Així, la corba de matrimonis havia encetat ja amb anterioritat un lleuger descens del qual, no obstant, es recobrarà amb rapidesa només concloure la guerra.

3 b) El segle XVIII, 1710 - 1810:

El conjunt del segle XVIII es caracteritza per un important augment de població. Com ha quedat demostrat per la major part dels estudis al respecte, l'inici d'aquesta etapa d'increment se situa a la segona meitat del segle XVII. A la nostra parròquia, quantitativament aquest creixement es xifra en un 100,2%, percentatge lleugerament inferior al segle XVII. L'aparent disparitat d'aquestes xifres tan sols pot ésser explicada en base a la localització geogràfica del nostre arxiu.

En principi, el fortíssim auge demogràfic que documenta el País Valencià per al segle XVIII va afectar fonamentalment zones urbanes i d'horta, menys aïllades i amb majors possibilitats d'intensificació dels conreus. No és aquest el nostre cas, puix que la vall de Xaló s'ubica a una zona malament comunicada i preferentment de secà. Aparentment el potencial creixement de la producció a aquests llocs es situaria en uns nivells més baixos, establint-ne sostres insalvables per al creixement de la població. La comparació de

les nostres dades amb les donades per altres treballs fets en zones d'horta així ho fa palés. Les corbes de Carlet¹¹ ofereixen fortíssims augments als períodes 1710 - 25 i 1740 - 65, molt superiors als de la nostra parroquia. Per altra banda la comunitat de Bellreguard hauria creixcut un 320,7% entre 1701-87¹².

Els ritmes de creixement determinen l'existència de dues etapes ben diferenciades:

-1710 - 1765/70:

Prosegueix el fort increment iniciat al segle passat. Per aquesta etapa oferix un saldo del 68,8%, amb una taxa de creixement anual acumulatiu del 10,5%.

El primer aspecte remarcable és que, després del fre que suposa el canvi de segle i la Guerra de Successió, les comunitats de la Vall evidencien aviat una represa. Tal i com va succeir en la depressió demogràfica a mitjans del segle XVII, tornen a ésser els matrimonis els que arrosseguen la població.

En segon lloc es fa més notori el desnivell entre la natalitat i la mortalitat que possibilita un major creixement. Observant la grafica de l'estructura interna de la mortalitat (albats/adults) pareix evidenciar-se un canvi fonamental: mentre al segle XVII la mortalitat d'adults superava la d'albats, en aquest període del XVIII el fenomen és el contrari. Indubtablement açò només reflecteix el deficient registre parroquial d'albats morts al segle XVII; malgrat açò al llarg del segle la mortalitat d'albats anirà incrementant-se fins arribar al seu sostre a l'inici dels 80. Realment ens trobem davant d'una proliferació d'epidèmies molt greus per als més joves, però no són significatives per a l'evolució demogràfica general.

Tanmateix, el percentatge de segones nocens parla d'una major estabilitat matrimonial. El 21,4% de segones nocens assenyalat per al segle XVII ha estat substituït per un 15,4%. Aquesta notable reducció exercix també els seus efectes positius sobre les taxes de fecunditat que, a més a més d'abandonar les oscil·lacions pròpies del XVII, s'estabilitzen en un nivell lleugerament superior.

-1765/70-1810: Ralentització del creixement.

¹¹ CASANOVA, MUÑOZ i PUIG, (1987).

¹² PÉREZ MOREDA, (1980).

L'increment que de forma constant havia evidenciat la Vall des de mitjans del XVII pareix haver assolit els seus límits en aquesta segona meitat del XVIII. En alguna mesura la comunitat es revela incapaç de superar-ne un nivell situat al voltant de l'índex 65 en naiximents. Estem pensant en els primers problemes derivats de la impossibilitat d'ultrapassar determinats sostres de producció. Malgrat d'esser una mera hipòtesi, per la mancança d'estudis al voltant de la relació població/producció, potser siga la més plausible.

La gràfica de xifres absolutes sobreposades demostra clarament que ens trobem davant un moment crític; la natalitat ralentitza la seua marxa, seguint-ne una evolució similar a la dels matrimonis. Les crisis de mortalitat es multipliquen i augmenta desmesuradament el nombre d'anys als quals la taxa de mortalitat supera la natalitat.

Malgrat tot, el creixement no s'atura i el període es salda amb un creixement del 16,9%, al temps que la taxa anual acumulativa es situa en el 5,23%. Com ja ha quedat dit, la nupcialitat del període es caracteritza per un lleuger augment que contrasta amb el fort increment que venia oferint aquesta variable des dels mínims de la Guerra. Malgrat tot és la mortalitat la que va a palesar modificacions més importants de la mà dels fortíssims increments en la mortalitat d'albats. Les puntes de mortalitat d'aquest grup que van solcar periòdicament el segle XVIII en la seva primera meitat, es concentren estrepitosament al llarg de les dècades 1760 - 80. En aquets 20 anys la mortalitat d'albats assenyala els seus màxims en relació tant al total de nascuts (50%), com a la mortalitat d'adults (al voltant del 60%). Les puntes majors es localitzen en 1770, 78,84 i 88. Ens inclinem a recolzar l'hipòtesi d'un fort període epidèmic que, si bé per una banda es mostra extraordinàriament, virulent, no modifica la tendència dels matrimonis, i allò més important, la mortalitat tendeix a recuperar-ne els seus nivells "normals" amb rapidesa una volta desapareguda l'epidèmia.

Farem esment de la crisi de la primera dècada del segle XIX. La seua incidència, queda bé reflectida a la gràfica de mitjanes mòbils de mortalitat. Després de tot un segle, el XVIII, en que la mortalitat d'adults s'havia ubicat molt per sota de la

d'albats, en sols deus anys aquella supera a aquesta, marcant una espectacular punta. Pensem en una especial incidència de la guerra del francès a la zona. Malgrat açò, l'evolució de les corbes en les dècades posteriors palesa que no seria correcte exagerar le conseqüències de la mateixa.

3c) El segle XIX, 1810-1850: Fortíssim creixement.

La simple visió de les corbes de mitjanes mòbils palesa que ens trobem davant el moment més beneficiós de tota la sèrie estudiada. El desmesurat creixement que enceta la mortalitat després del clot del canvi de segle suposa un creixement del 66,5%, amb una espectacular taxa anual del 17,1%. Considerem que aquest augment se situa a la base dels posteriors moviments migratoris que afectaran la zona al llarg de la segona meitat del XIX i començaments del XX. (de fet, el poble aplegarà a saturar-se demogràficament al voltant de les dècades 1860-70, per bé que la relació de masculinitat obtinguda per a les quatre dècades controlades del XIX evidencien com l'emigració s'enceta ja en 1840. Com es ben sabut els punts de destí per aquestos emigrants foren Amèrica i el Nord d'Àfrica.

Indubtablement, el correlat d'aquest increment de la natalitat és el canvi de ritme que demostren els matrimonis. Des de 1810 augmenten amb força fins a que la seva evolució és trencada al voltant de la dècada dels 30. Aquest augment quantitatiu, lligat a la estabilitat dels enllaços (la més alta per a tot el període estudiat), i a unes taxes de fecunditat encara superiors a las del XVIII (5/5,5) explicarien en part l'evolució demogràfica expressada.

Per últim, volem assenyalar el bon comportament de la mortalitat, que tendeix a augmentar però molt més lentament que la natalitat. En segon lloc tendeix a modificar-se de nou el seu comportament intern després del catastròfic període de la segona meitat del segle XVIII.

Per una banda el percentatge d'albats morts sobre el total de nascuts disminueix amb rapidesa, mentre que la relació entre mortalitat d'adults i d'albats tendeix a l'equilibri.

4) NUPCIALITAT

4a) Estacionalitat:

L'estacionalitat a l'Antic Règim depén fonamentalment de la distribució de la faena agrícola i dels comportaments socials i religiosos (des de Trento els matrimonis es desaconsellaven durant l'Advent i la Pasqua, de forma que

aquells celebrats en aquestes dates havien de rebre les benediccions nupcials passades les mateixes)

En conseqüència, qualsevol canvi sensible en l'estacionalitat evidència bé alguna transformació als conreus, bé un canvi d'actitud mental i social respecte als preceptes eclesiàstics. Els resultats son els següents:

<u>Segle XVII 1640 - 1680</u>												
	G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
1)	22	37	7	7	10	20	7	7	13	34	59	4
2)	0,7	1,3	0,2	0,2	0,3	0,6	0,2	0,2	0,4	1,1	1,9	0,1
3)	116,6	216,6	33,3	33,3	50	100	33,3	33,3	66,6	183,3	316,6	16,6
<u>Segle XVIII 1740 - 1780</u>												
1)	61	78	75	47	27	30	27	37	38	40	60	84
2)	1,9	2,7	2,4	1,5	1,1	1	0,8	1,1	1,2	1,2	2	2,7
3)	120,4	165,3	146,9	91,8	67,3	61,2	48,9	67,3	73,4	73,4	122,4	165,3
<u>Segle XIX 1810-1824</u>												
1)	21	35	30	19	11	22	30	22	20	29	52	84
2)	0,6	1,2	1,1	1	0,6	0,3	0,7	0,9	0,7	0,6	0,9	1,6
3)	70,5	141,1	129,4	117,6	70,5	35,2	82,3	105,8	82,3	70,5	105,8	188,2

1) Número de casos.

2) Mitjana diària.

3) Index.

En línies generals, l'observació de les taules mostra un model molt semblant a la resta de les comunitats rurals valencianes d'Antic Règim a les quals hem tingut accés.

Els mesos de màxima nupcialitat seràn Febrer, Novembre i Desembre (aquest en el XVIII i XIX, però no pas en el XVII). Les baixes més notòries es donaran per al XVII en Quaresma, Advent i Estiu responnent a les indicacions tridentines i a les exigències de la collita. Igualment que d'altres pobles del País Valencià, en els segles XVIII i XIX, encara que en general es va mantenir aquesta tendència, és significatiu el fet

d'haver-ne un mes de Desembre molt profús en matrimonis i de no trobar-se tant radicals les variacions mensuals. Açò pot ésser degut possiblement a una lleugera relaxació de les normes de Trento, o a un ajustament més clar a les raons econòmiques. Com a conclusió podem observar una clara diferència, que es mantindrà en el temps, d'uns mesos centrals amb clares baixes, flanquejats per màxims hivernals.

4b) Segones noccs:

Estudiarem el seu percentatge en relació al total de matrimonis. Hem de recordar que les idees principals sobre aquest aspecte han estat ja expressades en tractar de l'evolució general de la població. Malgrat açò, podem extraure algunes conclusions al voltant d'aquestes dades:

Anys	Matrim.	Segones noces	%	
1620-49	128	16	12,5	Segle XVII 21,4%
1650-1709	379	93	24,5	
1710-69	743	106	14,2	Segle XVIII 14,7%
1770-1809	664	102	15,3	
1810-50	1001	137	13,6	Segle XIX 13,6%

En principi, la inestabilitat matrimonial presenta una evolució descendent a mesura que avancem en el temps. Tanmateix, aquesta evolució no és constant i en línies generals els seus períodes d'auge o caiguda coincideixen amb aquells fixats per a l'evolució de la població. Volem ressaltar com a únic punt discordant les elevades xifres de segones noces per a la segona meitat del segle XVII que, malgrat tot hauríem permès la forta represa d'aquest període. En segon lloc destaque, l'estabilitat dels enllaços al llarg del segle XVIII, amb una lleugera diferència a favor de la primera meitat, un dels moments més benignes des del punt de vista de la mortalitat. La caiguda amb respecte al segle XVII és marcada, constituint-se en un dels factors de creixement demogràfic d'aquesta etapa. L'evolució es mantindrà al llarg del segle XIX.

5) MOVIMENTS MIGRATORIS

L'estudi d'aquesta variable resulta fonamental per a l'àmbit del País degut al fenomen reproductor que va seguir a l'expulsió dels moriscos. L'apropament a aquest procés constituirà el nostre primer objectiu. En segon lloc tractarem d'observar fins a quin punt continuaren essent importants aquests transvassaments de població durant la resta del període. Per a l'estudi del primer aspecte hem confeccionat una taula a partir de la procedència geogràfica dels cònjuges. En aquest sentit, com era d'esperar, són generalment els marits els que emigren, confirmant-se el costum propi de l'Àntic Règim segons el qual els enllaços es celebraven a la parròquia de la núvia.

	Mateixa	Confrontat (*)	Comarca	PV	Espanya	Extran.	TOTAL
1630-35	5/16,1%		5/16,1%	3/9,6%	18/58%		31
1650-55	8/44,4%		8/44,4%	1/5,5%	1/5,5%		18
1670-75	39/81,2%		7/14,5%	2/4,1%			48
1690-95	44/86,2%	1/1,9%	4/7,8%	2/3,9%			51
1712-17	32/76,2%		8/19%	2/4,7%			42
1730-35	54/70,6%	3/4%	17/22,6%	1/1,3%	1/1,3%		75
1750-55	63/74,1%	4/4,7%	16/18,8%	2/2,3%			85
1770-75	61/77,2%	3/3,8%	14/17,7%		1/1,2%		79
1790-95	78/79,5%	10/10,2%	6/6,1%	4/4,1%			98
1810-15	94/88,6%	5/4,7%	5/4,7%	1/0,9%	1/0,9%		106
1830-35	79/85%	5/5,3%	7/7,5%	1/1,1%			93

(*) Considerem parròquies confrontades exclusivament Benissa, Alcanalí i Senija.

Les nostres conclusions a partir de les dades oferides són les següents:

—La repoblació mallorquina continua essent important en la dècada dels 30. Els matrimonis de gent originària de les illes constitueixen el 58%, encara que no sembla que aquest fenomen es perllongue molt més en el temps. Des d'aquest moment predominen els matrimonis endògens.

—l'absolut predomini de dits enllaços durant tot el segle XVIII evidencia la manca de base del tesis immigracionistes per justificar l'auge demogràfic d'aquesta centúria. Malgrat tot, considerem que el lleuger augment dels matrimonis dels quals u dels cònjuges procedeix de les zones limítrofs durant la primera meitat d'aquest mateix segle, torna a ratificar allò profitós d'aquesta

etapa des del punt de vista de la relació població/recursos.

—el percentatge de matrimonis amb algun cònjuge procedent de la comarca aplega al seu topall màxim a la cata de 1650-55. Açò ens ha dut a pensar en una possible incidència dels moviments migratoris de curt abast sobre el fort tiró que evidencia la nupcialitat després de la depressió de meitat de segle, que la converteix en motor de la recuperació.

Les dècades centrals del XIX apareixen com el segon moment en el qual l'emigració sembla esser decisiva per aquestes parròquies. Per tal de quantificar el fenomen, hem acudit al càlcul de la relació de masculinitat en les defuncions.

	Barons	Femelles	Totals	Relac. Mas	Taxa Masc.
1800-09	138	135	273	102,2	50,5
1810-19	173	165	338	104,8	51,1
1820-29	158	174	332	90,8	47,5
1830-39	209	188	397	111,1	52,6
1840-50	173	232	405	74,5	42,7

Família de llauradors de Xaló a principis del segle XX.

Comprovem com des de mitjans del segle XIX la saturació d'aquestes comunitats, degut al fortíssim augment poblacional durant la primera meitat, els obliga a encetar un procés migratori cap a Amèrica i Àfrica.

6) ESTUDI DE LA IL·LEGIMITAT

Segons Pérez Moreda¹³, l'exposició d'infants és un fenomen que tendeix a augmentar al llarg del segle XVIII.

Dit comportament seria generalitzable a tota Europa, i la seva importància va obligar a la creació d'un gran nombre d'institucions benèfiques dirigides a respondre a aquesta problemàtica. des d'aquest punt de vista les fonts òbvies per al seu estudi seràn els registres d'aquestes institucions. No contrastant, presentem les xifres del nostre arxiu parroquial en valors totals i en freqüències agrupades en períodes de 20 anys:

	Total naix.	Il.legítims	%
1620-39	382	1	0,25
1640-59	444	3	0,67
1660-79	495	0	0
1680-99	667	0	0
1700-19	811	3	0,36
1720-39	1022	4	0,39
1740-59	1231	1	0,08
1760-79	1455	2	0,13
1780-99	1556	5	0,32
1800-19	1831	15	0,81
1820-39	2430	16	0,65
1840-50	1622	10	0,61

A partir d'aquestes xifres hem extret les següents conclusions:

—les dades ratifiquen les opinions de Pérez Moreda per quant les majors freqüències es concentren al segle XIX, més concretament en la seva primera dècada, el màxim de la qual podria relacionar-se amb els problemes generats arrel la guerra contra el francès.

—Ens ha sorprés el màxim relatiu del període 1640-69 que contrasta amb els baixos percentatges de les cates adjacents. Tot açò ens ha dut a relacionar l'augment de l'exposició amb moments de crisi de subsistències, als quals augmentarien els problemes per a garantir el simple manteniment de la descendència.

BIBLIOGRAFIA

- BERNAT MARTÍ, J. S. i BÁDENES MARTÍN, M. A. (1988). "Cronología, intensidad y extensión de las crisis demográficas en el P. V. Siglos XVII-XIX". En *Estudios sobre la población del P. V.* (vol. I). València. Edicions Alfons el Magnànim, Institut d'estudis Juan Gil-Albert i altres.
- CASANOVA, V., MUÑOZ, V. i PUIG, F. (1987) *L'antic règim demogràfic a una comunitat rural: Bellreguard. 1609-1919*. Bellreguard. Edita l'Ajuntament de Bellreguard.
- CASTELLÓ TRAVER, Josep E. (1978). *El P. V. en el*

Censo de Floridablanca, 1787. Análisis demográfico. Organización y presentación de los datos. València. Instituto valenciano de estudios históricos, Institució Alfons el Magnànim i Diputació de València.

CAVANILLES, Antonio J. (1958). *Observaciones sobre la historia natural, geografía, agricultura, población y frutos del R. V.* 2 vol. Zaragoza.

COSTA MAS, José (1975). *Jalón; un pueblo de las sierras de la Marina (Alicante)*. Alicante. Instituto de estudios alicantinos.

COSTA MÀS, José (1977). "El marquesat de Dénia. Estudio geográfico". Dptos. de Geografía de Valencia y Alicante, Universidad de Valencia.

COSTA MÀS, José (1977-78). "La repoblació mallorquina a la Marina Alta i el seu entorn en el segle XVII", en *Trabajos de Geografía*, n.º 34. Universidad de Mallorca.

HENRY, Louis (1983). *Manual de demografía histórica (técnicas de análisis)*. Barcelona. Editorial Crítica.

LAPEYRE, Henri (1986). *Geografía de la España Morisca. Valencia*. Edita la Diputació Provincial de Valencia.

MADOZ, Pascual (1982). *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia*. Valencia, 2. vol. Edita Institució Alfons el Magnànim.

PÉREZ GARCIA, José Manuel (1979). *Un modelo de sociedad rural de Antiguo Régimen en la Galicia Costera*. Santiago de Compostela. Universidad de Santiago. Departamento de H.ª Moderna.

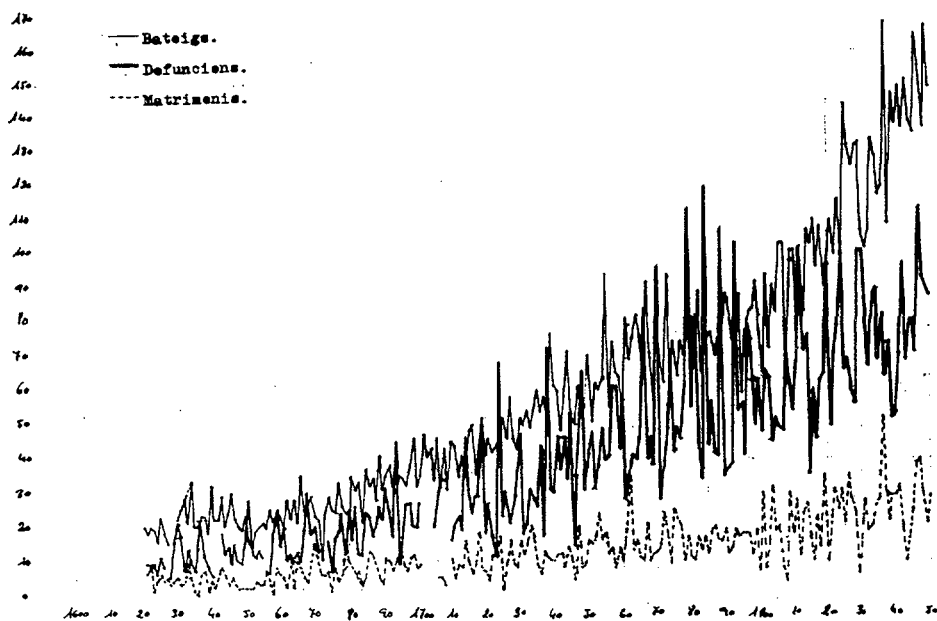
PÉREZ GARCÍA, J. M. i ARDIT LUCAS, M. (1988). "Bases del crecimiento de la población valenciana en la Edad Moderna". En *Estudios sobre la población del P. V.* (vol. I). València. Edicions Alfons el Magnànim, Institut d'estudis Juan Gil-Albert i altres.

PÉREZ MOREDA, Vicente (1980). *Las crisis de mortalidad en la España interior. Siglos XVI-XIX*, Madrid. Editorial Siglo XXI.

PÉREZ PUCHAL, Pedro (1972). "La población del P. V. hasta la época estadística". En *Cuadernos de Geografía*, n.º 10.

SANCHO, ROSA (1987). *La evolución demográfica de Carlet*. Trabajo todavía inédito.

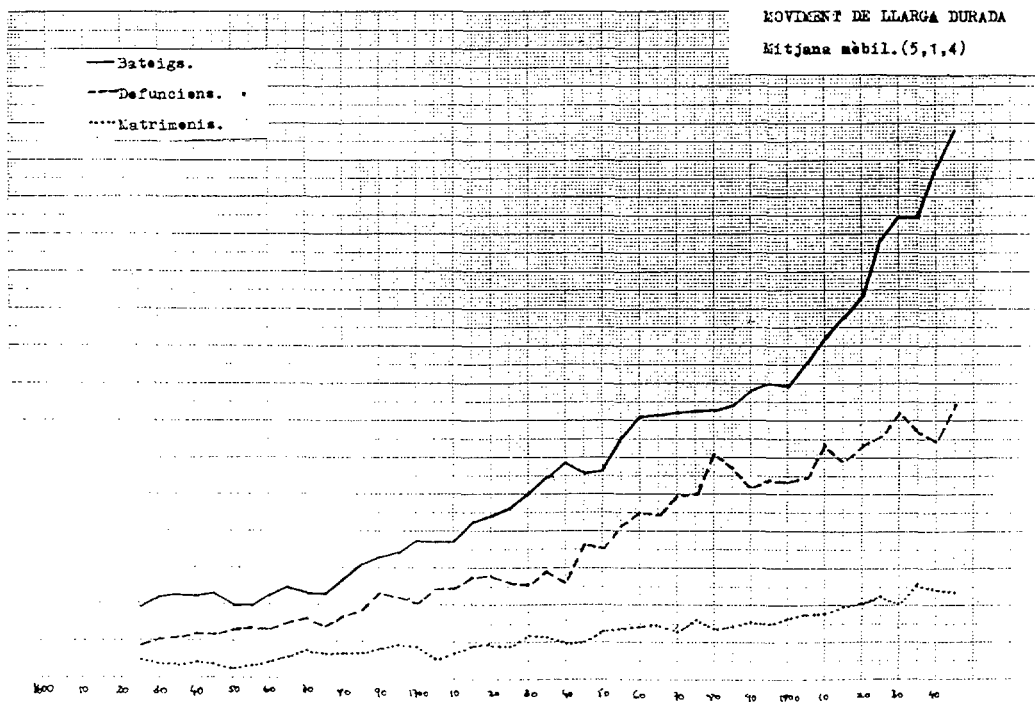
MOVIMENT ANUAL

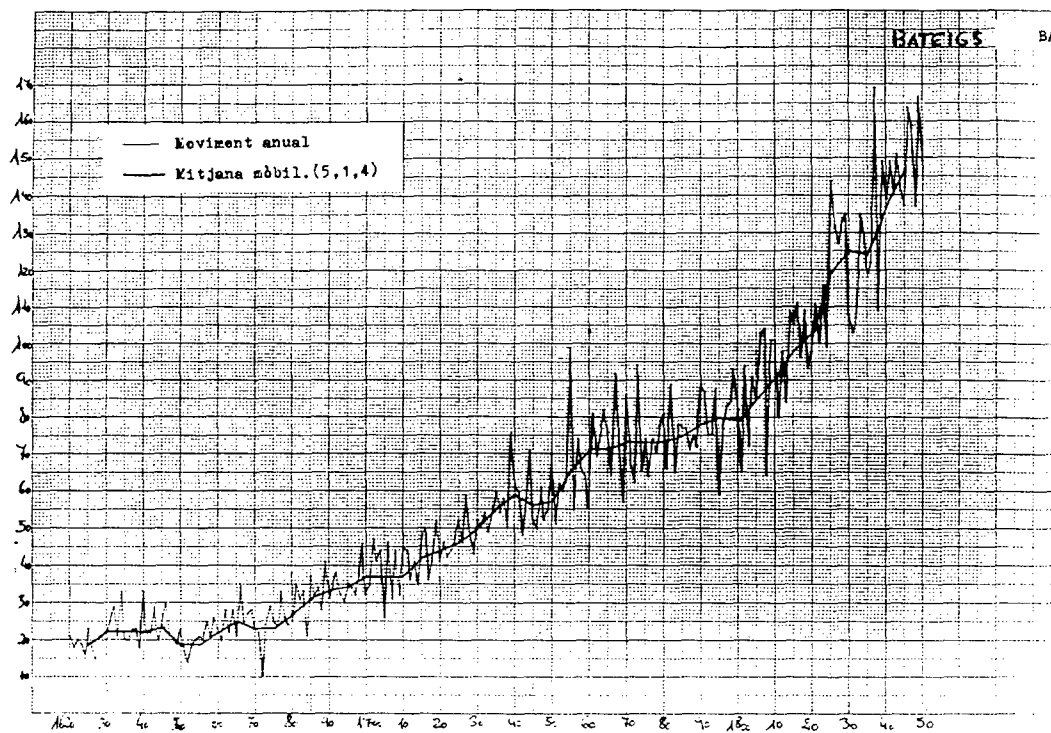
Fent: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.

MOVIMENT DE LLARGA DURADA

Mitjana mòbil (5,1,4)

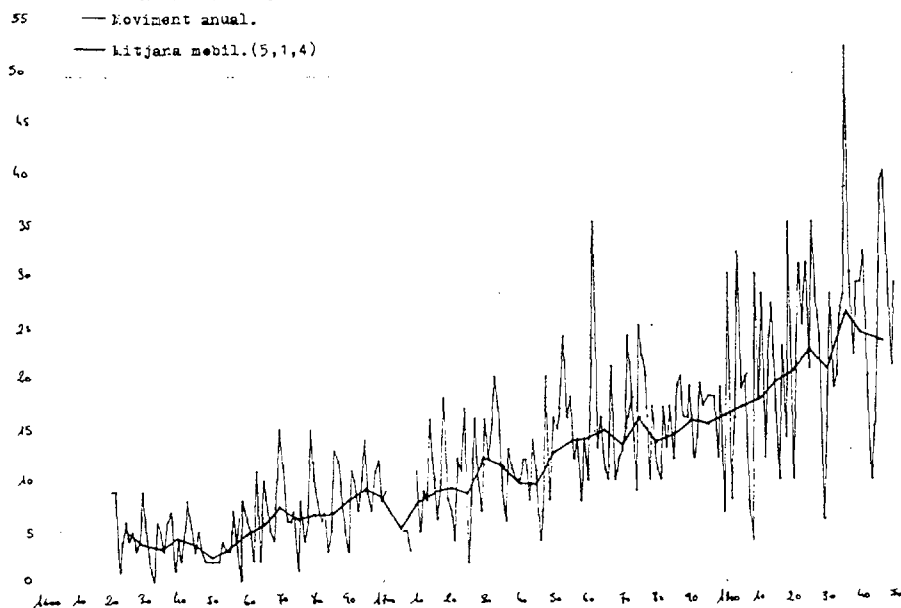
Fent: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.

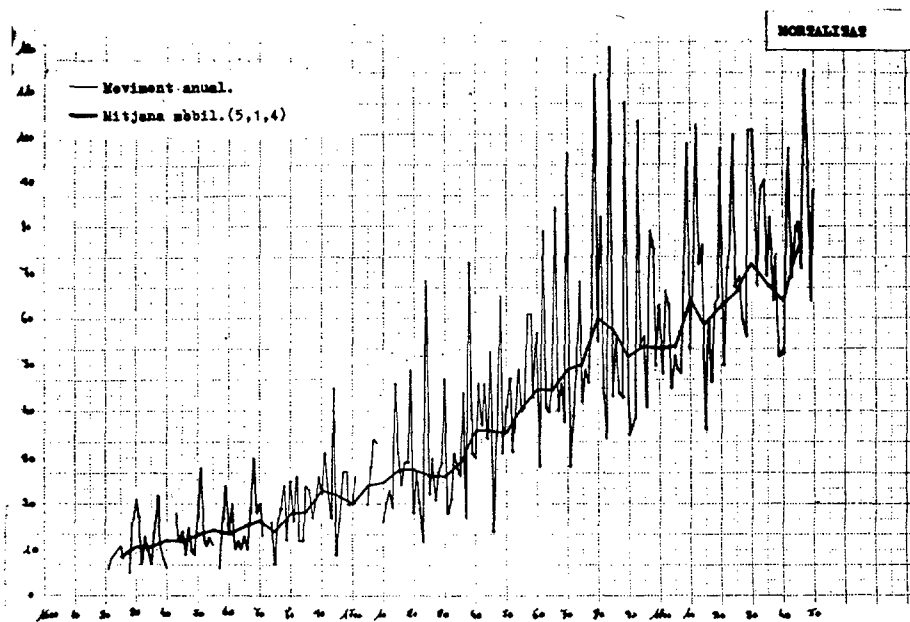
Font: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.

■ ■

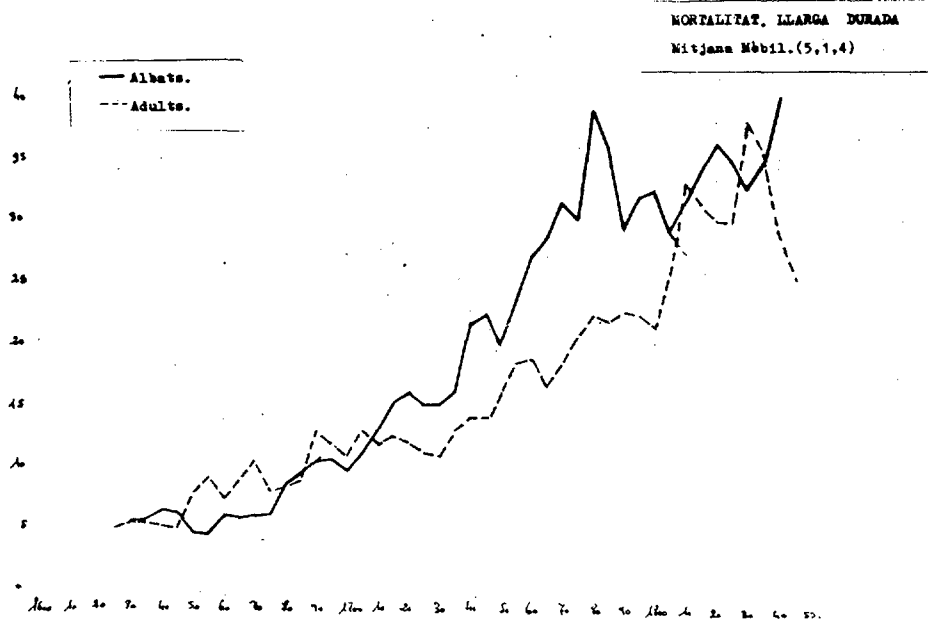
MATRIMONIS

Font: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.

Font: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.

Font: Arxiu Històric Parroquial de Xaló.